

PSYCHOLÓGIA TAJOMSTIEV

MOJE DOBRODRUŽSTVÁ
S VRAHMI, SEKTAMI
A INFLUENCERMI

„Vtipná
a odvážna
kniha.“
Will Storr

ANDREW GOLD

TATRAN

PSYCHOLÓGIA TAJOMSTIEV

ANDREW GOLD

PSYCHOLÓGIA TAJOMSTIEV

**MOJE DOBRODRUŽSTVÁ S VRAHMI,
SEKTAMI A INFLUENCERMI**

TATRAN

Z anglického originálu Andrew Gold: The Psychology of Secrets:
My Adventures with Murderers, Cults and Influencers,
ktorý vyšiel vo vydavateľstve Macmillan, an imprint of Pan Macmillan,
a division of Macmillan Publishers International Limited,

Londýn 2024,

preložil Martin Kolenič.

Vydalo Vydavateľstvo TATRAN, s. r. o., v roku 2025,
so sídlom Klariská 16, 815 82 Bratislava, Slovenská republika.

Vyšlo ako 5519. publikácia.

Vydanie I.

Knižnú väzbu podľa pôvodného návrhu spracoval Peter Zentko.

Zodpovedná redaktorka Zuzana Šulajová

Jazykové redaktorky Beáta Beláková, Adriana Oravcová

Technický redaktor Peter Zentko

Sadzba AldoDesign, Bratislava

Vytlačil FINIDR, s.r.o., Český Těšín.

www.slovtatran.sk

:: knihy pre **hodnotnejší** život

info@slovtatran.sk

All rights reserved.

Copyright © Andrew Gold 2024

Translation © Martin Kolenič 2025

Slovak edition © Vydavateľstvo TATRAN 2025

ISBN 978-80-222-1646-3

Pre Juliu.

Aby sme si navzájom chránili svoje tajomstvá – navždy.

OBSAH

Úvod 11

1. Tajomstvá a moc 21

2. Tajomstvá, súkromie a klamstvá 48

3. Tajomstvá, telo a myseľ 74

4. Tajomstvá a odhalenia 101

5. Tajomstvá a zavádzanie 124

6. Tajomstvá a technológie 145

7. Tajomstvá, sekty a postavenie 172

8. Tajomstvá a špionáž 206

9. Najhoršie tajomstvo na svete 226

10. Tajomstvá a my sami 243

Záver – už len jedna drobnosť... 275

Poďakovanie 289

Poznámky k zdrojom 293

ÚVOD

Melissa to síce ešte nevie, ale o desať minút sa z nej stane vrahyňa. Má len dvadsať, študuje na vysokej škole niekde v Británii a práve teraz je na ceste domov z večierka s priateľmi. Kráča osamote. Prechádza uličkou, keď sa pred ňou ocitnú dvaja muži. Jeden sa skrýva v tieni a druhý sa k nej pomaly blíži. Zahatá jej cestu a nástojí na tom, aby sa s nimi zdržala. Chlap smrdí od piva a cigariet a jej sa z toho dvíha žalúdok. Chcela by sa dostať na koniec uličky, ale medzi ňou a slobodou stojí on.

Zrýchli sa jej tep a snaží sa prešmyknúť okolo neho k svetlu na konci uličky. Muž čoraz hlučnejšie vykrikuje hrozivé vyhrážky. Melissa je vydesená, ale nechce utekať. Takú radosť mu predsa neurobí. Na takéto výpady od mužov si Melissa už zvykla, najmä pri nočných prechádzkach. Na tomto chlapovi je však niečo, z čoho ju až do hĺbky srdca mrazí. Túto štvrt' pozná. Ak sa jej podarí dostať aspoň na vedľajšiu ulicu, budú tam svedkovia, ktorí by mohli zasiahnuť, ak by sa to zvrstlo k niečomu horšiemu.

Prv než sa jej podarí dostať do bezpečia, však zacíti, že ju ktosi rázne potiahne za lakeť. Nedokáže dýchať ani prehovoriť... zatiaľ čo muž nejasne mrmle, jej sa zmocňuje strach. Teraz ju zdrazil za šaty a praskot švov preťal temnotu. Melissa sa zaženie pravou rukou a – iba takto to neskôr dokázala opísať – prstami mu prechádza *cez* oči.

Udalosti tej noci ju ťazia aj po desiatich rokoch. Napriek rokom terapie Melissu strašia v nočných morách a naplňajú hrôzou aj bdelé chvíle.

Nedokáže si poskladať celý obraz toho, čo sa stalo, a možno sa jej to ani nikdy nepodarí. „Prešla som mu rukami cez oči?“ hovorí mi spýtavo. Keď ju požiadam, aby to opísala podrobnejšie, hovorí krok za krokom: „Akoby ste vzali do rúk tvár človeka, keď sa idete bozkávať... iba vyššie. Palce vtlačíte hlboko dnu, až to začne byť nechutné. Trochu ako keby mal niekto v oku nedovarené vajce – a zatlačíte,“ vysvetľuje. „Prekvapilo ma, koľko tekutiny a krvi vyšlo. A pustil ma. Veľa si nepamätám, viem len, že keď som dopadla na zem, s revom sa rozbehol preč. Jeho kamoš ma poriadne dokopal a ja som vlastne omdlela.“

Po čase sa prebrala v uličke a vydala sa domov, prsty a zápästia purpurové od krvi útočníka. Spomína si, ako jej roztrhané a rozstrapkané šaty plieskali vo vetre, keď sa zapotácala. Okoloidúci sa jej vyhýbali širokým oblúkom. Nepamätá si, ako sa dostala domov. V posteli v tú noc striedavo strácala a nadobúdala vedomie s fantómovým pocitom, že ju teraz už mŕtvy útočník drží za rameno. Keď sa ocitla kdesi medzi desivými snami a skutočnou nočnou morou, v ktorej sa z nej stala vrahyňa, pulzujúce pocity v bruchu aj v nohách jej našepkali, že po schytanej bitke je v zlom stave.

Nasledujúcich pár dní strávila v posteli a vyučujúcim na vysokej škole oznámila, že je chorá. Keď napokon pozbierala silu vstať, prelistovala si miestne noviny v snahe nájsť čosi o onej noci. V stĺpčeku na boku našla príbeh o mužovi, ktorého našli mŕtveho v uličke. „Mal vypichnuté oči,“ vraví mi.

Správa i tragická udalosť samotná Melissu hlboko zasiahli. Trpí atakmi paniky, posttraumatickou stresovou poruchou a nespavosťou. Prehráva si v hlave obrazy z uličky, ktorou odvtedy viac neprešla. Zamýšľa sa nad tým, či ten muž mal deti a či predsa len nebolo iného úniku.

Dnes je Melissa známou odborníčkou s modrým odznačikom – rešpektíve bola, aspoň kým Elon Musk z Twittera (dnešnej siete X) neodstránil overenie známych používateľov. Je možné, že jej skutočné meno vám aj niečo bude hovoriť. Spomedzi všetkého, čo som počul, patrí jej príbeh medzi tie najkurióznejšie a najšokujúcejšie a zostalo mi po ňom množstvo nezodpovedaných otázok. Kto bol ten muž? Prečo ho kamarát nechal zomrieť v zašitej uličke? A ako sa vám vôbec môže podariť niekomu takto vypichnúť oči? Melissu však tieto podrobnosti veľmi netrápia. Po zvyšok života musí niesť ťarchu svojho tajomstva, ktoré jej ničí dušu. Za desať rokov od onoho incidentu ho vlastne prezradila

jedinému človeku: mne. Pozná ma pritom sotva o čosi viac než muža, ktorý na ňu zaútočil; teda toho, ktorého zabila. Spojili nás známi z práce, nakrátko som sa s ňou stretol v istom bare a odvtedy sme sa už nikdy nedali do reči. A predsa ma päťminútovou hlasovou správou, ktorú mi – po mnohých mesiacoch – nechala na WhatsApp, voviedla do tajomstva, o ktorom netušia ani jej priatelia či rodina.

Natíska sa mi otázka: *prečo ja?*

Jedného decembrového večera, zatiaľ čo mi doma v Berlíne do okna pri stole vrážajú snehové vločky, prichádza správa od dámy menom Kamilla. Má dlhé biele vlasy a ťahá jej na šesťdesiatku, zbožňuje Instagram a počúva môj podcast *Heretics*. Olajkovala mi pár príspevkov, nikdy sme sa však nezhovárali. V správe píše: „Uvažovala som nad témou (ktorá mi je blízka)... ale možno o moje nápady ani nestojíte.“ Nasleduje emotikon zvedavosti a ešte jeden vyjadrujúci prekvapenie.

„Ale ba, vravte! Človek nikdy nevie,“ odpisujem.

„Nezľaknite sa, je to len návrh... a iba pre vaše uši a oči!“

„Jasné,“ ubezpečujem ju. Neskôr, keď ju požiadam o dovoľenie použiť tento príbeh, ma poprosí, aby som jej dal pseudonym Kamilla. K žene v jej veku mi to nesedí. Ale možno práve o to ide.

„Tak teda, v manželstve máme už nejaký čas ťažšie obdobie a pred pár mesiacmi som sa s niekým spriatelila cez internet. Prerástlo to však do nezdravej závislosti a ja naňho nedokážem prestať myslieť, aj keď mi je jasné, že to nemá žiaden zmysel a nie je to dobré ani pre moje sebavedomie,“ píše a po chvíľke dodá: „A má iba tridsať!“

Zhrozený a rovnakou mierou polichotený usudzujem, že hovorí o mne. Priťahujem rôzne typy. Lámam si hlavu nad tým, ako ju čo najláskavejšie odmietnuť. Už-už sa chystám Kamille napísať, že som zadaný a netúžim ani po románikoch so staršími vydatými ženami, keď sa zrazu objavia tri známe bodky – niečo mi píše.

„Ani nie je môj typ.“

To ma zamrzí.

Dodá: „Hovorí mi, že som krásna, sexi a že chce viac.“

Keďže som jej nikdy nič také nepovedal, dospievam k názoru, že jej preskočilo. Nepokračuje však opisom mňa, ale istého hudobníka z Ameriky, s ktorým si vymieňa nahé fotky. „Čím viac som ho počú-

vala, tým viac som si jeho hudbu obľúbila, akoby jeho hlas mal taký zvláštny omamný účinok na moje dámske partie,“ dodáva s emotikonom plačúcim od smiechu.

„Hmm, zaujímavé,“ odpisujem s úľavou, no zároveň aj s trochu urazeným egom, keďže sa ukázalo, že Kamilline dámske partie netúžia po mne. Prezriem si Američanovu stránku. Viem si predstaviť, prečo sa jej páči: je to elegán, fešák a ešte aj rocková hviezda. Ale čo z toho má on?

„Pýtal si od vás niekedy peniaze?“ opýtam sa bez obalu.

„Nie, nikdy.“

To, že príbeh nenaplnil moje očakávania, ma sklamalo. Ospravedlňujem sa s dôvetkom, že len málokedy má muž v mojom veku – a ešte k tomu mimoriadne štýlový hudobník – túžbu vymieňať si štekľivé správy so šesťdesiatničkami. Teda aspoň bez finančnej motivácie.

„Och...“ píše. Zrejme som sa jej trochu dotkol. Priestor pre nové správy zostáva pustý a ja pár minút v tichosti sledujem sneh za oknom. Vtom zasyčí a praskne bublinka s tromi bodkami. „No, kúpila som si jeho album.“

„Koľko vás stál?“

„Stovku v daroch cez Spotify.“

Preglgnem.

Rocková hviezda presviedča Kamillu – a možno aj iné zraniteľné fanúšičky či fanúšikov –, aby sa zriekli úspor výmenou za porciu hudby s pikantným digestívom v podobe *dickpicov*, čiže fotiek prirodzenia. Na telefón zízam ako obarený. Ale napokon, Kamilla je dospelá. Ak chce dobrovoľne utrácať nehorázne peniaze za jeho hudbu v nádeji, že k nej dostane navyše niečo štekľivé, tak má na to plné právo. Sám pre seba konštatujem, že to nie je moja vec a nemám čo do toho pchať nos.

A hneď nato tam ten nos vopchám s odporúčaním, aby chvíľku peniaze neposielala a zistila, či k nej budú fotky prúdiť ďalej. „V hĺbke duše vnímam, že to robí sčasti preto, aby zo mňa vytiahol \$, je to strašný pocit,“ odpisuje. Tentoraz pripája smutný emotikon. Píše ďalej a odkrýva mi podrobnosti o svojom tridsaťročnom manželstve. „Úprimne, neviem, či s ním vydržím. Sme príliš odlišní. Mám hrôzu z toho, že skončím sama, bez peňazí a bez strechy nad hlavou. A myslím, že je medzi nami množstvo žien s podobnými pocitmi. Nešťastných a vydesených.“

Nešťastných a vydesených. Je mi ľúto Kamilly. Aj keď je jej príbeh trochu cez čiaru, každého z nás v živote oklamal niekto, koho sme považovali za blízkeho. Nedá mi však nezamyslieť sa nad tým, prečo by sa rozhodla hodiť za hlavu tridsať rokov vzájomnej dôvery s manželom, len aby mi mohla povedať o svojich záletoch.

„A aká téma podcastovej epizódy vám to napadla?“ zaujímam sa, keďže som si náhle spomenul, prečo mi vlastne sprvu písala.

„No, rozmyšľala som, koľko musí byť vo svete osamelých ľudí, ktorí hľadajú nejaký kontakt, pozornosť či povzbudenie. A robia popritom hlúposti ako ja, napr. nahé fotky, predstieranie sexu, rôzne fantázie a pod.“ Pripája emotikon opice, ktorá si prikrýva oči, akoby hovorila: „Ludia, čo ste to len zač?“

Kamilla v skutočnosti nemá žiaden nápad na epizódu. Chcela mi len prezradiť svoje tajomstvo.

Kamilla a Melissa nie sú žiadne anomálie. Čím väčšie publikum má môj podcast, tým väčšie je moje nechcené kráľovstvo zlovestných a rozruch vzbudzujúcich tajomstiev. Netúžil som po nich. Môj podcast ani nešiel okolo témy tajomstiev. Robím rozhovory s extrémnymi a kontroverznými ľuďmi a venujem sa sektám – a mnohé z nich sa objavajú aj v tejto knihe. A napriek tomu mi takmer denne schránky na sieťach zaplavujú vyznania hriechov a tajných túžob.

Všimol som si aj niečo ďalšie: sám robím to isté. Odhaľujem o sebe tajné informácie, ktoré by nemali byť odhaľované. Presnejšie, odhaľujem svoje tajomstvá hostom, ktorí sú sami novinármi. Nebolo napríklad nutné, aby som prezradil novinárovi Jonovi Ronsonovi, že chodím na terapiu a trpím úzkosťami. A prečo som, preboha, povedal osemdesiatdvaročnému evolučnému biológovi Richardovi Dawkinsovi, že jeho vážnu knihu o vývoji schopnosti lietať som čítal vo vani, do ktorej som si hodil luxusnú soľnú bombu do kúpeľa? Nevedel som si pomôcť, skrátka som potreboval odhaliť túto zahanbujúcu informáciu. Medzitým som sa dozvedel, že to má čiastočne na svedomí fenomén zvaný „parasociálna interakcia“, kde jeden človek investuje energiu, čas a emócie do budovania vzťahu s inou osobou, ktorá vlastne ani nemá poňatia o jeho existencii, ako napríklad s moderátorom talkshow či inou známou osobnosťou. Ale aj tak: čo by sa bolo stalo, ak by som nebol tú tajnú informáciu prezradil? Čo ma popchlo k tomu, aby som s ňou vyšiel von?

Z priečinka doručenej pošty mi kypia vyhlásenia, odhalenia či priznania druhých. Mnohí z mojich kolegov – podcasterky, rozhlasoví moderátori a novinári – takisto čelia záplave priznaní. Toľko k svojmu samolúbemu vnímaniu sveta. Podcasteri a novinári zrejme nesú ťarchu tejto kliatby na pleciach spolu so psychoterapeutkami, kaderníkmi či letuškami. Čo je teda na našich vzťahoch s poslucháčmi a klientmi také, že ich to pobáda k tomu, aby sa nám zdôverovali?

Keď som šesťdesiatročnej prijímateľke dickpicov zbožňovaného rockera Kamille položil otázku, prečo mi o tomto záletníctve a problémoch v manželstve vôbec povedala, prosto odpovedá: „Dôverujem vašej novinárskej cti, ste vlastne jediným človekom, ktorému som to prezradila.“

Takáto odpoveď mi lichotí. Je však neuspokojivá.

Podcastom som sa začal venovať počas covidového lockdownu v lete roku 2020. Na začiatku som úpenlivo sledoval čísla poslucháčov a každú chvíľu som ich kontroloval v nádeji, že zaznamenám hoci aj náznak rastu. „Dnes som mal dvadsať poslucháčov,“ zvestoval som nadšene partnerke Juliete. „Dvakrát toľko ako pred týždňom!“ Časom čísla rástli a onedlho na nové rozhovory čakali státisíce verných poslucháčok a poslucháčov.

Jednou z najlepších vecí na zverejnení podcastových epizód je okamžitá spätná väzba. Namiesto sledovania štatistík som teraz mohol komunikovať s poslucháčmi priamo na platformách sociálnych sietí. V čase, keď sme všetci vnímali izoláciu od zvyšku spoločnosti, to bola potrebná vzpruha. Ani som však netušil, že moja rola moderátora podcastu sa onedlho zmení na niečo oveľa väčšie – stanem sa strážcom až nemiestne veľkého množstva tajomstiev.

Najprv ma nazeranie do neznámych svetov ukrytých pred zrakmi druhých tešilo tak, ako ma tešila blízkosť a dôvera, ktoré prinášali do mojej schránky vyznania a priznania aj z najskrytejších kútov internetu. Ako sa však podstata tajomstiev posúvala od bláznivých prehreškov, akými sú erotické fotky či online romániky, k témam ako sexuálne zneužívanie detí a vraždy, pocítil som povinnosť ponoriť sa do temnoty ukrytej v jadre tejto problematiky. Čo vôbec tajomstvá predstavujú? Čo sa deje s nami, ktorí ich strážime? A prečo

máme takú chuť deliť sa o najtemnejšie chvíle života s úplne cudzími ľuďmi?

Keď som sa oboznámil s Melissiným tajomstvom o mužovi, ktorého zabila v tmavej uličke, púšťal som si jej whatsappovú správu dookola v snahe pochopiť, prečo si ma vybrala ako svojho dôverníka. Väčšinu správy tvoril opis útoku. Nato mi hovorí, že mi chce dôverovať a že si želá, aby som aj ja dôveroval jej. Podľa hluku v pozadí som usúdil, že sedela v bare alebo reštaurácii.

Keď som si uvedomil, že sa mi zdôverila na verejnom mieste, zaskočilo ma to. Predstavil som si ju, ako sama sedí pri stole a popíja drink potom, čo sa s ňou rozlúčila kamarátka – alebo si odbehla na toaletu. V samotnej správe to vyzerá tak, že čím šokujúcejšiu informáciu hovorí, tým vecnejším tónom mi ju podáva. Po opakovaných vypočutiach som našiel náznak toho, prečo sa rozhodla pre mňa. Na začiatku hlasovej správy vraví, že si obľúbila môj podcast.

Keď sa so mnou poslucháči delili o tie najintímnejšie príbehy, uvedomil som si, že ma to zaskočilo nepripraveného. Nebol som kvalifikovaný na to, aby som zvládol neočakávaný prílev správ, ktoré sa na mňa valili zo všetkých strán. Rozhodol som sa teda zistiť čo najviac o jednom z najtemnejších, najfascinujúcejších a najmenej prebádaných fenoménov ľudstva: o tajomstvách. Chcel som zistiť, ako vôbec tajomstvá vznikli, ako nám pomohli stať sa tými, kým sme dnes, a ako ich možno využiť – alebo zneužiť. A chcel som zistiť aj to, ako sa dajú vaše vlastné tajomstvá – či tajomstvá druhých – zneužiť proti vám samým.

Pri bádaní som si uvedomil, ako sa tajomstvá v dejinách využívali na to, aby nás ovládali, či už v rámci autoritárskych režimov alebo náboženských skupín a siekt. A čím viac som zistil, tým intenzívnejšie som cítil, že by ste o tom mali vedieť: práve preto, lebo poznanie je najlepším protiliekom na tajnostkárstvo. Práve poznanie bráni tomu, aby vami zlomyseľne manipulovali prostredníctvom tajomstiev.

Navyše sa ukázalo aj to, že tajomstvá sú neoddeliteľnou súčasťou našej kultúry a vývinovej psychológie a ich rola v spoločnosti sa rýchlo mení ruka v ruku s vývojom techniky. Táto kniha ozrejní, ako sa tajomstvá skrývajú v špecifických črtách nášho jazyka, ako môžu trápiť rodiny po celé generácie a kričať na nás ešte aj zo záhrobia.

Dúfam teda, že po dočítaní budete vyzbrojení vedomosťami o dynamike siekt, mýtoch spätých s rečou tela a o trikoch influencerov na so-

ciálnych sieťach a že vďaka nim dokážete odolať ľuďom, ktorí sa budú snažiť vytiahnuť z vás nejaké tajomstvá. A napokon, možno sa aj vy sami naučíte vyťahovať tajomstvá z iných.

Po prvé, zrejme klamete viac, ako si sami myslíte. Šialených 97 % z nás nosí v sebe nejaké tajomstvo. Priemerný človek ich má 13. Jestvuje 47-percentná šanca, že jedno z vašich tajomstiev súvisí s narušením dôvery, vyše 60-percentná pravdepodobnosť, že niektoré súvisí s finančnými nekalosťami, a 33-percentná pravdepodobnosť, že skrývate tajomstvo súvisiace s krádežou, tajným vzťahom alebo nespokojnosťou v práci.

Je tu však jeden háčik: máme nespočetné množstvo dôkazov o tom, že ukrývanie týchto tajomstiev môže mať extrémne negatívny vplyv na vaše fyzické zdravie a duševnú pohodu. Pre tajomstvá strácame sebavedomie a nedarí sa nám na skúškach. Uchovávanie tajomstiev tiež zvyšuje riziko srdcových chorôb, rakoviny a žalúdočných vredov.

Je ironické, že fyzické a duševné útrapy, ktoré vznikajú v dôsledku uchovávania tajomstva, prevažujú nad negatívnymi dôsledkami toho, keď tajomstvo prezradíme. Keď sa zdôveríme ľuďom v našom okolí, zbavíme sa ťarchy tajomstva a dokážeme ho lepšie pochopiť. Tajomstvá môžeme takto prerámcovať a pozrieť sa na ne očami druhých. Niektorí (napríklad poslucháči mojich podcastov) vlastne niečo také aj robia, iní zostávajú zaseknutí. Prečo vlastne? A ako sa dá zmierniť nepohoda spojená s dusením tajomstiev v sebe bez toho, aby sme prišli o ten najväčší poklad – o samotné tajomstvo?

Aby sme prišli týmto záhadám na koreň, ponoríme sa do dejín tajomstiev. Pozrieme sa na to, ako biblický prístup k tajomstvám viedol k tisícročiam útlaku, až napokon skočíme späť do prítomnosti a zistíme, že dnes majú tajomstvá doposiaľ najväčšiu finančnú hodnotu v dejinách. Bizarným a prekvapivým spôsobom tvoria základ influencerskej branže a majú aj potenciál zvrátiť výsledky volieb. Vďaka nim majú kúzelníci čo ješť a politici sú pri moci. Ak čo i len naznačíte, že skrývate (skutočné či imaginárne) tajomstvo, stačí na to, aby ste pôsobili ako naozaj vplyvný človek.

Práve teraz sú však tajomstvá ohrozené. Keď princ Harry a jeho manželka Meghan Markleová v relácii u Oprah Winfrey (moderátorky vlastnej legendárnej talkshow, pozn. prekl.) odhaľovali najtemnejšie tajomstvá britskej kráľovskej rodiny, komik David Baddiel zhrnul sú-

časný stav tajomstiev týmto tvítom: „Vidíme, čo sa deje, keď má inštitúcia, ktorá sa odjakživa do nejakej miery spoliehala na mlčanie, fungovať vo svete, v ktorom sa mlčanie nenosí.“

Camilla Longová napísala pre *Times*: „Kedy šľachta prestáva byť šľachtou? Odpoveď: Keď sa riešenie všetkých problémov presunie z kráľovského dvora na ten súdny.“ Rúško tajomstva okolo tejto azda najtajomnejšej rodiny sveta odfúkli memoáre princa Harryho s názvom *Náhradník* (Spare), v ktorých nešetří podrobnosťami a opisuje napríklad kráľa Karola III., ako v boxerkách robí stojky na hlave. Ak taká zdanlivo nedotknuteľná organizácia ako kráľovská rodina už nemôže existovať v ústraní, čo bude s nami bežnými smrteľníkmi a s našou nádejou, že si niečo dokážeme nechať pre seba?

Už dávno sme si zvykli na úniky tajomstiev prostredníctvom tlače a ústneho podania. Udržiavanie tajomstiev je však dnes vďaka rozvoju techniky azda najzraniteľnejšie v dejinách a samotná myšlienka nechať si niečo senzačné pre seba môže byť čoskoro minulosťou. Sexuálni roboti, umelá inteligencia a technológie čítania myšlienok nám zachovávanie súkromia ešte viac skomplikujú. Dokonca aj známa tajná služba MI5 sa zaviazala, že v 20. rokoch 21. storočia začne byť „otvorenejšia“, a začiatkom roku 2021 spustila svoj vlastný účet na Instagrame. Jej šéf Ken McCallum vyzval používateľov, aby ich sledovali, a dodal: „Sem by sa hodil váš vlastný vtíp o tom, či vás budeme sledovať aj my.“

Ak sa už v našom svete mlčanie viac nenosí, bude potrebné, aby sme získali lepšiu kontrolu aspoň nad podstatou svojich tajomstiev. A práve do toho som sa pustil. Využil som poznatky získané od psychológov, sociológov a historikov, aby som mohol pátrať a vcítiť sa do ľudí, ktorí žijú s tými najhoršími tajomstvami, aké si len viete predstaviť. Skúmal som špiónov žijúcich dvojité život a zisťoval som tajomstvá komunity influencerov. Rozprával som sa s instagramermi a tiktokermi uväznenými v kolotoči vymyslených tajomstiev, ktoré pospriadali v snahe naplniť túžbu divákov po autenticite a odhaleniach.

Stretol som sa s úplne prvým blogerom na svete – človekom priam posadnutým šírením detailov z vlastného života, ktorý predstavil internetu už spomínaný fenomén dickpicu a pobil sa so spisovateľom Kurtom Vonnegutom. Prenikol som aj do mysle samozvaného „lovca záhrobných vyznaní“, ktorý dostáva po 10 000 dolárov za účasť na pohreboch a odhaľovanie tajomstiev zosnulých. Rozprával som sa

aj s Amandou Knoxovou o tom, ako ju pre nesprávnou reč tela zavreli na štyri roky za vraždu, ktorú nespáchala, a od profesionálnych detektívov som zasa zistil, ako môže správanie tela (za veľmi špecifických okolností) odhaliť, čo si človek práve myslí.

Uvažoval som o našej posadnutosti detektorom lži a o istej talkshow, ktorej moderátor tak vyhrotil situáciu, že jeho hosť po natáčaní spáchal samovraždu. Venoval som sa psychológii tajomstiev, skúmal som, čo nám ich udržiavanie môže spôsobiť po fyzickej aj psychickej stránke, keď ich proti nám zneužívajú sekty a nečestní ľudia. A dostal som sa aj k podstate morálnych problémov našich čias – otázky, ako naložiť s nevinnými klamstvami či ako chrániť svoje deti a byť k nim zároveň aj úprimný. Pozrel som sa aj do budúcnosti, aby som zistil, ako technológie menia prístup k tajomstvu ako takému, napríklad pri chytaní vrahov prostredníctvom aplikácií a sledovacích zariadení. To všetko však môže stratiť význam, ak sa vďaka čítaniu myšlienok – ktoré môže časom nadobudnúť celkom reálne kontúry – stanú tajomstvá prežitkom.

Veľmi si želim, aby ste porozumeli podstate tajomstiev, tomu, ako vás ich uchovávanie ovplyvní, ale aj tomu, ako ich vymámiť od druhých. Som presvedčený, že len vtedy, ak porozumieme psychológii tajomstiev, môžeme skutočne pochopiť aj to, kým sme – alebo aspoň to, kým sme práve vtedy, keď sa na nás nikto nepozera.

1.

TAJOMSTVÁ, SÚKROMIE A KLAMSTVÁ

Pri prechádzke ulicami mestečka Monsey v štáte New York sa vám možno zazdá, že ste sa vrátili v čase. Čierne klobúky, parochne a skromné oblečenie miestnej ultraortodoxnej židovskej komunity od vás totiž vzdialia newyorský Manhattan nie na míle, ale na stáročia. Muži v čiernych oblekoch a bielych košeliach s tvármi zahalenými tieňom z obruby klobúka majú kamsi naponáhlo a ich cicit – strapce z modlitebných šálov – sa pri každom kroku zavlnia. V tvárach sa im zračí viera – úprimné oči študujú sväté slová Talmudu a Tóry a brady majú pristrihnuté presne v súlade s posvätným zákazom holenia britvou.

Ženy v skromnom odeve svižne kráčajú a šikovne balansujú medzi rolami silnej ženy-vodkyne, vychovávateľky a manželky. Vzduchom sa nesú slová v jidiš, *mamalóšen* (materinskom jazyku) a na ulici sa premiešavajú s angličtinou. Kôšer lahôdky, obchody so židovskými devocionáliami a skromné domy vyžarujú strohú prostotu, celkom nepodobnú blikotu manhattanských neónov a svetiel.

Zároveň s piatkovým západom slnka sa na Monsey ako upokojujúca prikrývka zniesol aj šábes. Ulice tíchnu, svištiace autá sa ponáhľajú do cieľa a vzduchom sa šíri príjemná vôňa teplej chaly, mäkkého do vrkoča zapletaného pečiva. Posvätné ticho prerušuje len šepot modlitieb, ktoré ševelia vo vetre.

Za týmito múrmi je však ukrytá istá pravda – spoločenstvo opradené tajomstvami, ktoré na zbožnú enklávu vrhajú mrazivý tieň.

Keď som sa pustil do skúmania otázky tajomstiev, neuveriteľne rýchlo sa ukázala jedna vec: tajomstvá a moc sú spojené nádoby a medzi

najväčšie a najmocnejšie inštitúcie patria organizované náboženstvá a sekty. Od starosvetských siekt chasidského judaizmu a katolicizmu až po módné kulty New Age, kam patria scientológia či hnutie Nebeská brána – všetkým týmto entitám pomáhajú tajomstvá sťahovať okolo svojich veriacich čoraz pevnejšie slučky.

„Veľkou drámou vyvrcholil deň, keď rebbicen [žena rabína] Solevjetčikovová zistila, že Tova si do bytu zaobstarala televízor.“ Takto sa začína jedna z mnohých pasáží v štýle *Matildy* od Roalda Dahla v memoároch istej chasidskej Židovky Julie Haartovej, ktorá sa neskôr stala hviezdou netflixovskej reality šou a módnou magnátkou. Zatiaľ čo mnoho členov ultraortodoxnej komunity charedim sa do spoločenstva narodí, členovia Juliinej rodiny nevyrástli ako veriaci. Jej otec pôsobil v Sovietskom zväze na vysokých miestach v komunistickej strane a bol aj virtuóznym klaviristom, ktorý vystúpil pred pápežom. Jej matka mala doktorát z filozofie a matematiky a táto kvalifikácia jej neskôr v komunite charedim zarobila na veľkú hanbu.

Keď mala Julia tri roky, spolu s rodinou sa presťahovala do Ameriky a zakotvila v texaskom hlavnom meste Austin. Hoci s ňou jej rodičia odmietali hovoriť o minulosti, dôvody, pre ktoré sa uchýlili k náboženskému životu, jej nedajú spávať. Podľa jej slov išlo o jednoduchý prechod od sovietskeho komunizmu k ultraortodoxnému judaizmu. Komunistický Sovietsky zväz bol síce v názve sekulárny, ale vyžadoval oddanosť, servilnosť a dodržiavanie zásad extrémnej zbožnosti. Prechod z autoritatívnej spoločnosti so zameraním na kolektív v ZSSR k individualistickým prioritám amerického sna v Texase bol kultúrnym šokom. Ešte horšie bolo, že antisemitizmus, ktorý tam zažili, posilnil ich izoláciu a pocit odtrhnutosti od vlastných koreňov.

Podobne ako jej matka, aj Julia sa ukázala ako mimoriadny talent. Už na základnej škole patrila medzi žiakov s najlepšimi vysvedčeniami v celom Texase. Ako spomína vo svojich memoároch *Brazen* (Drzaňa), vďaka tomu sa dostala do pozornosti významného texaského podnikateľa Jeremyho, ktorý mal konexie v jednej z najprestížnejších škôl v Austine. Bol presvedčený, že tam Juliu bez problémov dostane. Napokon však bol opak pravdou. „Po výhovorkách, že pre mňa nemajú miesto, sa riaditeľ nakoniec stretol s Jeremym a otvorene mu oznámil, že ma nechcú prijať, lebo som Židovka, že doteraz do školy nepustil

njakého Žida a nemieni pri mne urobiť výnimku – bez ohľadu na to, aká som talentovaná alebo múdra.“

V snahe dostať sa do známeho a prijímajúceho prostredia sa rodina čoskoro presťahovala do newyorskej komunity Monsey, ktorá sa preslávila ako hniezdo extrémnej náboženskej ortodoxie. Julia ju opisuje ako „život v 18. storočí“. Aby ženy nerozptyľovali mužov od štúdia Tóry, skrývali si vlasy pod parochňu. Tu Juliu vychovali tak, aby nebola na očiach. Jej rodičia čoraz viac upadali do ortodoxie a boli čím ďalej, tým chladnejší. Vzrastal aj pocit vzájomného odcudzenia.

Desať rokov bola Julia jedináčikom, jej rodičia sa však následne pustili do zbožného plodenia detí, až sa zrazu ocitla medzi siedmimi súrodencami. Rodičia ich všetkých často nechávali na pár dní alebo aj týždňov v starostlivosti staršej sestry Julie. Pravidelne zabúdali na jej narodeniny, zbavovali ju samostatnosti, obrali ju o súkromie (spávala v pracovni) a nútili ju drhnúť podlahy. Ak počas Pesachu objavili v kuchyni čo len za necht pšenice alebo chleba, stačilo to na to, aby ju vyhlásili za „oddelenú od zvyšku židovského národa na celú večnosť, dokonca aj po smrti“. Mala byť podľa nich exkomunikovaná a odsúdená na večné zatratenie. Každý ďalší rok potom v rámci príprav celý mesiac dopredu úzkostlivo dbala, aby nikde nezostala ani omrvinka.

Keď jej príbeh počúvam pri osobnom stretnutí, hneď sa mi pred očami objaví Popoluška. Extrémne časti monseyskej komunity mi pripadajú ako chladný a nepriateľský svet, ktorý prostredníctvom tajnostkárstva a odporu voči ženám ovláda celé spoločenstvo. Vychovali ma v židovstve a dodnes mi je blízke, najmä čo sa týka humoru a otázok úzkosti, ktoré spopularizovali Woody Allen, Mel Brooks a Larry David. Niekoľkokrát do roka som počas veľkých sviatkov chodieval do synagógy, naučil som sa čítať po hebrejsky a ako trinásťročný sa zo mňa po absolvovaní rituálu duchovnej dospelosti stal bar micva. Keď sa na to pozriem spätne, je to trochu zvláštne; priam neuveriteľné, aký som bol nesvoj, keď som sa mal postaviť pred miestnosť plnú cudzích i známych ľudí a spievať pred nimi verše zo starodávneho písma.

Odhlíadnuc od týchto zriedkavých únikov do sveta náboženstva, vyrastal som ako sekulárny človek. Svet, ktorý obývala Julia, tvorí len nepatrná časť Židov a od sveta sekulárnych Židov je vzdialený asi tak ako svet Svedkov Jehovových od sveta nepraktizujúcich kresťanov. Ako ateista nemám prístup k ultraortodoxnej komunite, a tak